

Кхетора каъхат (пояснительная записка)

Таханарча школан хьалхашка латт доккхий декхараш. Керттерча дакъе уж да хьалкхувш йоагла тлехье эздел долаш, глулакхаца, нахаца товш, лимерза, ший моттиг длаалаца ховш, Даъхе а, къам а, дезал а лоархлаш, шийна хьалхашка латта декхараш кхетадеш, цу хьаькъахьа къахьегаш, дийша, лилман лардаш ломаяь, вахаре царех пайда эца ховш хьалкхеяр. Вахар дегладоагла лилма, техника, культура дегладарца. Царга хьежжа хила беза дешархошта тахан беш бола хьехам. Школашка вахарцара бувзам члоагларо дладех хьехархошкара дешархой теркам тлабахийта дезар – дукхагла долча дакъе шоашка уйла яйтар, лилман лардаш тошкаш болх байтар, лодадаьчох вахаре пайда эца ховргдолаш. Наьна мотт лодабар, грамматика хар боккха лоархлам болаш да дешархой кхетам деглабоалабара, хлана аьлча, мотт лодабарца кхетаю мета хозал, из бляьхий хилар, кхыча къамий мотт а дикагла кхетабу бераша, цар культура йовза а новкъостал ду. Дешархошта длахьехар хила деза уж кхетаргболаш, цленача, аттача меттала, лодадаьчох ма хулла дукхагла дукхагла пайда эца йиш хургйолаш. Цудухьа наьна мотт хьехачо керттердар хьакьоададеш, цунна теркам тлабохийташ, грамматически бокьонаш влаши юсташ бе беза ший болх. Наьна метта урокаш тла дешархоша глаглай метта грамматически лардаш лодаю, къамаьл шаьрдара балхаш а ду. Пхелагача классе доладу грамматически дакъа – морфологи лодае, из болх длахьо ялхлагачеи ворхлагачеи классашка. Из раздел я къамаьла доакьоех кхетам луш, хьалха царех лодадаьр клоаргдеш, шердеш. Къамаьла доакьош лодадеш дешархошта ха деза предложенешта юкьера уж шеко йоацаш белгалдаха.

Дешархой къамаьла культура лакхьари лодадаьчун навькаш деглайоалаяри хила деза хлара урока. Из болх длахьо тайп-тайпара упражненеш кхоачашьярца. Упражненеша новкъостал ду ломаяь бокьонаш члоаглье, орфографически а пунктуационни говзал члоаглье, грамматически материал дикагла кхетае а, йоазонца цунах пайда эца а.

Говзамеча йоазонех пайда эцаш, дувзадена къамаъл шаьрдеш дешархой теркам тлабахийта беа хьехархочо сочиненеш, изложенеш язъяра, говзамеча текста тохам бе Ломабара. Тайп-тайпарча дошлогех пайда эца Ломаде деза хьехархочо бераш, шоаш бувцаш бола мотт бляхий, ира, говза, хоза бувцаргболаш, къамаъл деча хана а йоазув деш а глалаташ дергдоацаш. Хлара уроках, кердачох хоам беш, хьалха Ломадаьр дагалувцийта деза дешархошка, кердачун хьалха Ломадаьчунца бувзам а беш. Хлара классе шу дладолалуш а шу чакхдоалаш а хьалха Ломадаьр кердадаккха деза дешархошца, программаца белгалбаьккха дувзадена къамаъл шаьрдара болх бизза длабахьа беа. Глалгай мотт хьехара глулакх доагггача тайпара хьехархочо длахьой, дешархошта шоай наьна мотт безалургба, шоаш Ломабеча кхыча къамий метай бокъонаш йовза атта хургда.

3 классе дешара урока календарни тематически план (68 с.)

№ ар г1.	Урока тема	Сахь.	Ха		Ц1.болх
			лерх1а	йола	
	І четверть <i>Ахкеи гуйреи</i>				
1	Яндиев Дж. «Дешархошка»	1			
2	Муталиев Хь-Б. «Цхьоалаг1ча сентябре».	1			
3	Осмиев Хь. «Хьехархо».	1			

4	Льянов М. «1арамхий йтсте».	1				
5	Осмиев Хь. «Ахкан бийса», Гагиев Г. «Дога халхадувл», Ушинский К. «Маьлха з1анараш».	1				
6	Боков А. «Хьунага».	1				
7	Хамхоев А. «Гуйра», «Гуйра».	1				
8	«Маькхах дола дош».	1				
9	Классал арахьа дешар. Оакхарех дола фаьлгаш.	1				
10	Осмиев Хь. «Ялата хам»,	1				
11	Чахкиев С. «Са юрт».	1				
	<i>1алам лорадар – Даьхе лораяр да.</i>					
12	Пришвин М. «Дагадоагапех», Гагиев Г. «Га д1аег1ай Мусас».	1				
13	Хашагульгов 1. «Лийга б1ийг».	1				
14	Плиев М-С. «Даьра чов»,	1				
15	Хашагульгов 1. «Лом».	1				
16	Саракаев Хь. «Борзик».	1				
17	Даурбеков Б. «Хьазилгаш лувца циск».	1				
18	Хашагульгов 1. «Сувсакь», «Б1арзадахка»	1				
	2 четверть					
19	Классал арахьа дешар «Сагах, цун гоазалах дола фаьлгаш».	1				
	<i>Берий вахар</i>					
20	Котиева Н. «Берашка», Солоухин В. «Вай берал».	1				
21	Гагиев Г. «Эздел».	1				
22	Осмиев Хь. «Д1аяха ха», Костоев 1. «Харцои нийсхой».	1				
23	Чантиев А. «Х1ана вар Мурад г1айг1ане».	1				
24	«Деналг1улакхаца хьахьокх».	1				
25	Гагиев Г. «Виза кьонах».	1				
26	Классал арахьа дешар. Сакьердаме муг1араш.	1				
27	Чантиев А. «Дика оамал».	1				
28	Шадиев С. «Бурдолг».	1				
	<i>1а.</i>					

29	Арчаков Т. «Бераш 1анна г1аддахад», Осмиев Хь. «Лоа делх»,	1				
30	Ушинский К. «Биъ дагалоаттам».	1				
31	Фаьлг. «1ани ахкани хина къовсам».	1				
32	Хашагульгов 1. «Керда шу», Арчаков Т. «1а».	1				
	III четвърть.					
33	Костоев 1. «Берза 1азал».	1				
34	Фаьлг «Хьуна оакхарий къамаьлаш», Баратынский «1ан сурташ».	1				
35	Классал арахьа дешар. Берех дола дувцараш.	1				
	Гулакх, эзел – доттаг1ий ба.					
36	Гагиев Г. «Виза к1ант», Сулаев М. «Ца вовза доттаг1а».	1				
37	Гагиев Г. «Ахьмади Махьмади», Плиев М.-С. «Нийса язде 1омавелча».	1				
38	Костоев 1. «Даь хьехамаш», Озиев С. «Нахацара г1улакх».	1				
39	Гагиев Г. «Мишта яа еза маькх».	1				
	Дай мехка яхь йола к1антий.					
40	«Арг1а т1ехьашка хинна т1ом», Муталиев Хь. «1919 шу Экажкъонгий - Юрта».	1				
41	Классал арахьа дешар. Даьхенах йола байташ.	1				
42	Зязиков Б. «Дего гешт дергдацар».	1				
43	Шадиев С. «Кавказа турпал – Тутаева Аьсет».	1				
44	«Иштта т1ом бора вежараша».	1				
45	Шадиев С. «Осканов Суламбек – халкъа тешаме во1», «Ц1авенав тха лоалахо» Арчаков С.	1				
	Вай ноаноех лаьца.					
46	«Наьна кулг» шира дувцар, Мякиев А. «Наьна бийса».	1				
	Б1аьсти.					
47	Бианки В. «Март», «Оалхазараш ц1адаьхкад».	1				
48	Шадиев С. «Ялат д1аде доладир», Осмиев Хь. «Б1аьсти».	1				
49	Классал арахьа дешар. Оалхазараш дола фаьлгаш.	1				
50	Яндиев Дж. «Балха 1уйре», фаьлг «Доттаг1ий».	1				

51	Фаьлг «Беши карти», Осмиев Хь. «Дог1а».	1				
	<i>Халкъа багахбуцам.</i>					
52	Мальсагов А. «Кицаш», «Мишта кхетаду вай кицаш».	1				
53	«Ховли-довзалеш», «Тхьуж - илли».	1				
	<i>IVчетверть</i>					
54	Дахкильгов И. «Бийдолгаш».	1				
55	Классал арахьа дешар. 1 аламах дола дувцараш.	1				
56	Фаьлг «Къажкьайг».	1				
57	Фаьлг «Пхьагало парг1атдаьха оакхарий».	1				
58	Фаьлг «Борзи 1аьхари».	1				
59	Фаьлг «Газеи цун б1ийгии», «Хьабкьал теннад».	2				
60						
61	Фаьлг «Са ги боаг1аргба хьо», «Мишта 1еxadaьд цогало оакхарий».	1				
62	Фаьлг «Борзи, цогали, пхьагали».	1				
63	Фаьлг «Котам».	1				
64	Фаьлг «Дог – майра пхьагал».	1				
65	Фаьлг «Пхьиди дахкеи», «Борг1али цогали», «Хьунсаг».	2				
66						
	<i>Шира дувцараш.</i>					
67	«Тускар ч1оаг1а делахь», «Ц1а дехад».	1				
68-	«Лом – лом да», «Гий», «Миста бод биача тоалургвар».	1				